

İkinci grupta ifade edilen, a. Cismânî cihâzât ile kemaline sa'yedip hakikate gidenler; b. Nefsin tezkiyesiyle ve aklın istîmaliyle mücahede etmekle hakikate gidenler; c. Kalbin tasfiyesiyle ve îmân ve teslimiyetle hakikate gidenler kimlerdir?

a. Cismânî cihâzât denilince, bedene ait organlar, öncelikle de göz, kulak, dil gibi duyu organları hatıra gelir. Elbette, bu cihazlar üzerinde hiç kafa yormadan hakikate gidilmez. Ancak, bu grubun birinci tasnifteki "**ehl-i fikir**"den farkları, kanaatimce, bunların ilim tahsili yapmadıkları halde "*Nefsini bilen Rabbini bilir.*" hakikatinden hareketle, kendi organlarını ve bunlarla gördükleri işleri düşünüp, kâinatı bu organların istifadesine sunan Rablerine iman etmeleridir.

Bu grubun "*insanların maddî cihazları üzerinde araştırma yapan bilim adamları*" oldukları da söylenebilir. Ancak, kanaatimce birinci görüş daha ağırlıklıdır. Nitekim, cümlenin devamında ikinci grup için "**nefsin tezkiyesiyle ve aklın istîmaliyle**" denilmesi de bu fikri destekler mahiyettedir. Buna göre, birincilerde aklın istîmalî, bir derece sathidir, ilmî bir araştırma manasında değildir.

b. Evliya içerisinde, hem tasavvuf hem de ilim sahasında ileri giden ve insanların akıllarını da kalplerini de tatminle görevli mürşitlere **asfiya** adı verilir. Bu maddede bu zümreye işaret edilmiştir. Bunlar nefislerini her türlü gûnahtan temizleyen, bunun yanında ilim sahasında da ileri giden müstesna şahsiyetlerdir.

Kalbin tasfiyesi (c) şikkının konusu olmakla birlikte, bu iki esası birlikte ele almak daha faydalı olacaktır.

Nefsin tezkiyesiyle kalbin tasfiyesi, insanın manevi terakkisinin iki önemli esasıdır. Her kâmil insanın ruhu bu iki önemli ameliyeden geçmiştir. Bu önemli konuya da kısaca işaret edelim:

Nefsin tezkiyesi: Nefsin tezkiyesi, onun kötülüğü emretmekten uzaklaştırılıp, nefsi kâmile mertebesine çıkarılmasıdır. Bu netice şu yedi safhada gerçekleşir:

- **Nefs-i emmâre:** Kötüyü, günahı emreden nefis (*Yusuf, 12/53*),
- **Nefs-i levvame:** Kendini kınayan, kötüleyen nefis (*Kıyamet, 75/2*),
- **Nefs-i mülheme:** İlham ve keşfe mazhar olan nefis (*Şems, 91/7*),
- **Nefs-i mutmainne:** Huzura kavuşmuş, tatmin olmuş nefis (*Fecr, 89/27*),

-
- **Nefs-i razıye:** Razı olan, şikâyetçi olmayan nefis (*Fecr, 89/28*),
  - **Nefs-i marziyye:** Allah'ın kendisinden razı olduğu nefis (*Fecr, 89/28*),
  - **Nefs-i kâmile:** Tam, kâmil, saf nefis.

Nefis, tabiata yönelip şehvete meylerse, **“emmare”**; eğer şehvete yönelmesi yanında Allah'ın emirlerine de boyun eğerse **“levvame”**; şehvete meyil özelliği kaybolur ve kutsi isteklere yönelip ilham almaya başlarsa **“mülheme”**; şehvetten herhangi bir eser kalmayıp itminan makamına ererse ve çalkantılar son bulursa **“mutmainne”**; bu makam ve istekten de uzaklaşıp bütün isteklerde fani olursa **“raziye”**; bu hâl daha da artarsa **“marziyye”**; kemal mertebesinden sonra kulları irşad için tekrar onların arasına dönmesi ise **“kâmile”**dir.

Kalbin Tasfiyesi:

Kur'ân-ı Kerîm'de kalbin **“kasvet ve safvet”** olmak üzere iki vasfından bahsedilmekte, bunlardan biri övülürken diğeri yerilmektedir... Övülen kalp, safvet özelliğine sahip, Allah'tan başkasına teveccüh etmeyen **“selim kalp”**tir:

“O gün ne mal, ne evlat fayda vermez. Ancak Allah'ın huzuruna selim bir kalple gelenler müstesna.” (*Şuara, 26/88-89*)

Yerilen **kasvetli kalp** ise, günah ve mâsivâ lekelerine bulanmış, kirlenmiş ve kararıp katılaşmış kalptir:

“Allah'ın zikrinden uzak kasvetli kalplere yazıklar olsun.” (*Zümer, 39/22*)

Allah Resulü (asm.) kalb konusunda:

“Allah Teâlâ sizin suretlerinize ve sözlerinize değil, kalplerinize ve amellerinize bakar.” (1)

buyurmakta ve kalbin her türlü hayrın ve şerrin, iyilik ve fesadın merkezi olduğunu, onun sağlam olması halinde bütün organların sağlam olacağını haber vermektedir.

İşlenen her kötülüğün kalbde siyah bir nokta bıraktığını, tövbe edilerek o kötülüğü gideren bir iyilik yapılmadığı sürece, o kötülüğün izlerinin kalblerde kaldığını ve zamanla kalbin karardığını ifade eden hadisler de vardır.

İnsan kalbi bir ayna gibidir. Kalbin tasfiyesi, bu aynanın kirlerden ve tozlardan temizlenmesidir. Şayet bu ayna tasfiye edilerek masiva kirlerinden temizlenip arındırılırsa, mülk ve melekût âleminin bütün sırları onda tecelli eder.

Kalbin tasfiyesi, yani temizlenmesi ve saflaşması denilince takvanın üç mertebesi hatıra gelir.

Birincisi: Şirkten takva.

Kalb; öncelikle, Allah’a şerik koşulan bütün batıl mabutlardan temizlenir. Bunun yanında şirk-i hafi (gizli şirk) denilen riyadan, sebeplere tesir vermekten ve onlara gereğinden fazla bağlanmaktan da uzak tutulur.

İkincisi: Masiyetten takva.

Kalbin, tasaffisi için büyük-küçük bütün günahlardan temizlenmesi, ayrıca şüpheli şeylerden de hassasiyetle sakınması gelir.

Üçüncüsü: Masivadan takva.

Günahlardan temizlenmiş bir kalb, masivayı yani Allah’tan gayrı her şeyi kalbine koymaktan, onlara gönül bağlamaktan ve onlardan korkmaktan sakınır.

Üstat Hazretleri **“Dört şey için dünyayı kesben değil, kalben terk etmek lazımdır.”** buyurarak, hem takvanın bu en ileri mertebesine işaret eder, hem de masivayı terk etmeye önemli bir ölçü getirir. Dünyaya çalışmayı terk etmeden, ona kalbimizi bağlamaktan sakınmamız gerektiğini veciz bir şekilde ders verir.

c. Kalbin tasfiyesiyle müminin imanı kemale erer ve bu tahkiki iman ile teslim ve tevekkül makamına erer. Mahlukattan kalben alâkasını keser ve her şeyiyle Rabbine teslim olur. Ve bütün hayırların ancak Allah’ın elinde olduğuna olan kuvvetli imanı ile her işinde O’na tevekkül eder. O’nun izni olmaksızın hiçbir şeyin ona zarar veremeyeceğine kuvvetle inanır ve teslimiyetin hakikatine erer. Böylece hem dünyada hem de ahirette mesut olur.

“İman tevhidi, tevhid teslimi, teslim tevekkülü, tevekkül saadet-i dareyni iktiza eder.”(2)

Dipnotlar:

---

(1) bk. Müslim, *Birr*, 32; İbn Mâce, *Zühd*, 9.

(2) bk. [Sözler, Yirmi Üçüncü Söz.](#)